

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕНТНИМ РИЗИКОМ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Розглянуто сутність поняття "процентний ризик". Встановлено рівень його впливу на діяльність банку. Проаналізовано шляхи мінімізації процентного ризику в банках та методику управління ним.

Аннотация. Рассмотрена сущность понятия "процентный риск". Установлен уровень его влияния на деятельность банка. Проанализированы пути минимизации процентного риска в банках и методика управления им.

Annotation. The nature of "interest risk" was considered. A level of its impact on the bank's activities was determined. The ways of minimizing risk lending in banks and method of management were analyzed.

Ключові слова: ризик, процентний ризик, LIBOR, облікова ставка, Геп-аналіз.

Одним з основних джерел ризику для будь-якого фінансового інструменту є ризик зміни процентних ставок. Процентна ставка спричинила появу концепції часової вартості грошей, яка означає, що майбутня вартість певної суми грошей буде більшою, ніж ця сума через певний період часу. З процентними ставками, як з одним із найбільш вагомих факторів економіки, мають справу не лише банки, а й підприємці, які приймають рішення про інвестування коштів або залучення кредитів. Таким чином, тема процентного ризику є актуальною.

Дослідженням цієї теми присвячені праці зарубіжних та вітчизняних учених. Так, методи аналізу, кількісної оцінки величини процентних ризиків запропоновані в працях Герасимовича А. М. [1], Алексеєнко М. Д. [1], Іода Е. В. [2], Косова Т. Д. [3] та інших.

Метою статті є теоретичне дослідження сутності процентного ризику банків, встановлення рівня його впливу на діяльність банку загалом, а також визначення напрямів удосконалення процесу управління ним.

На основі доступної в дослідженнях провідних учених та інших офіційних джерелах інформації можна проаналізувати досвід управління процентними ризиками в розвинутих країнах із погляду можливостей його адаптації і застосування в Україні.

Ризик – це ситуативна характеристика діяльності будь-якого суб'єкта ринкових відносин, у тому числі банку, що відображає невизначеність її результату і можливі несприятливі (або сприятливі) наслідки в разі неуспіху (або успіху) [4].

Ризик має місце лише там, де може бути, як мінімум, два сценарії розвитку подій, відповідно два і більше можливих альтернативних результатів. У ситуації, коли можливим є тільки один результат незалежно від того, йдеться про втрати чи про придбання, ризику немає, оскільки альтернативи відсутні.

Вільний рух процентних ставок, їх зміна викликають специфічний вид ризику, а саме процентний ризик. Процентний ризик – це імовірність фінансових втрат у зв'язку зі зміною ставок процента на ринку протягом певного часу [1].

Процентний ризик може відбутися в разі несприятливих змін, таких як:

зміна процентних ставок;

зміна форми кривої дохідності;

зміна значень відношень та спредів між індексами різних процентних ставок.

Таким чином, за результатами досліджень можна виділити основні причини виникнення процентного ризику для банку: зміна облікових ставок, зміна кон'юнктури фінансового ринку, невідповідність розподілу в часі грошових потоків у розрізі активу та пасиву балансу та зміни в портфелі структури активів та пасивів, включаючи співвідношення кредитів та інвестицій, власних та залучених коштів, строкових та ощадних депозитів, активів та пасивів з фіксованою та плаваючою ставками [2].

При безпосередньому врахуванні ризику необхідно свідомо обирати одне з можливих рішень: не приймати його, приймати та ігнорувати або приймати та управляти ним.

Знехтувати процентним ризиком неможливо, а для прийняття рішення про його ігнорування чи управління ним необхідно насамперед оцінити ймовірність виникнення ризику і масштаби можливих втрат.

Важливим показником при оцінці рівня процентного ризику є волатильність процентних ставок. Чим вища волатильність, тим вища можливість понесення втрат та збільшення їх можливих розмірів.

Масштаби втрат щодо процентного ризику є досить значимими. Таким чином, це свідчить про той факт, що процентний ризик є одним з основних ризиків у банківській діяльності і ним необхідно ретельно управляти.

Обов'язковою умовою ефективного використання плаваючих процентних ставок у системі управління є наявність загально визначеної ставки-індикатора. Для провідних перших шістнадцяти банків світу цією ставкою є ставка LIBOR. Вона розраховується як середнє арифметичне ставок, які пропонують ці провідні банки для рефінансування, при цьому чотири найменші та чотири найбільші ставки банків не враховуються. Ознайомитися з процентними ставками LIBOR можна в таблиці [5].

Процентні ставки LIBOR

Термін	Станом на:		
	15.02.12	15.01.12	15.02.11
1 місяць	0,25	0,28	0,26
3 місяці	0,50	0,56	0,31
6 місяців	0,75	0,79	0,47
1 рік	1,07	1,11	0,80

Як відомо, українські банки не входять до провідних банків світу, а процентні ставки українських банків є значно вищими, ніж ставки LIBOR.

Національний банк України визначає розмір облікової ставки, дотримуючись таких принципів:

- облікова ставка використовується НБУ одночасно як засіб реалізації грошово-кредитної політики та орієнтир ціни на гроші;

- облікова ставка є одним із чинників, що характеризують основні напрями змін на етапі грошово-кредитного регулювання;

- облікова ставка має підтримуватися на позитивному рівні щодо прогнозного рівня інфляції, який визначається схваленими Кабінетом Міністрів України основними прогнозними макроекономічними показниками на відповідний рік та враховується під час складання державного бюджету з наступними змінами;

- облікова ставка є найнижчою серед процентних ставок, за якими НБУ може підтримати ліквідність банків.

Визначення рівня та характеру змін облікової ставки Національного банку України залежить від тенденцій загального економічного розвитку, макроекономічних та бюджетних процесів, стану вітчизняного грошово-кредитного ринку.

До уваги беруться тенденції розвитку та змін показників, наведених нижче:

1. Фактичний та прогнозний рівень інфляції у відповідному періоді. На 19.02.12 рівень інфляції, зазначений НБУ, становить 100,2 %, що значно знизився порівняно з попереднім роком.

2. Фактичний та прогнозний рівень зміни індексу цін виробників промислової продукції, рентабельність основних галузей економіки.

3. Розмір дефіциту державного бюджету та джерел його покриття.

4. Темпи приросту грошової маси в обігу.

5. Фактична та прогнозна структура випущених в обіг Національним банком України платіжних засобів у відповідному періоді.

6. Динаміка процентних ставок на міжбанківському ринку кредитних ресурсів.

7. Динаміка процентних ставок за кредитами та депозитами банків.

На 19.02.12 облікова ставка складає 7,75 % і знаходиться на такому рівні з кінця 2010 року. Але облікова ставка має тенденцію до зниження, наприклад, у 2008 році вона становила 12 % [6].

Найважливіший і водночас найскладніший етап управління банківськими ризиками – кількісне оцінювання їхньої величини. Від того, наскільки ефективним й досконалим є застосування методик їхнього вимірювання, залежить ефективність усього процесу управління ризиками, а отже, і надійність банківської установи.

Основним методом оцінювання процентного ризику є Геп-аналіз. Цей показник можна розрахувати, якщо відомі характеристики фінансових інструментів, які формують статті активів і зобов'язань, чутливі до зміни процентних ставок. Якщо активи, чутливі до зміни процентних ставок, перевищують чутливі зобов'язання, Геп має додатне значення, в іншому разі Геп має від'ємне значення.

У ситуації, коли чутливі активи дорівнюють чутливим зобов'язанням, маємо нульовий Геп. У цьому випадку маржа банку буде стабільною і не залежатиме від змін процентних ставок на ринку. Відповідно процентний ризик буде мінімальним, але разом з тим підвищення прибутку внаслідок сприятливих коливань ринкового процента стає також неможливим. Отже, як додатний Геп, так і від'ємний Геп дають банку більший потенціал для зростання маржі порівняно з нульовим Геп.

Проте за умови, коли процес прогнозування процентної ставки ускладнений або взагалі неможливий, банку варто використати стратегію нульового Геп, відповідно знизивши й процентний ризик. Також розраховується кумулятивний Геп, який дає можливість розрахувати індекс процентного ризику у відсотках.

Тривалість окремих статей, а також активів і пасивів загалом розраховується як середньозважена за обсягами тривалість окремих позицій. Після розрахунку дюрації активів та дюрації пасивів знаходимо розрив тривалості активів та пасивів. Якщо розрив від'ємний, то підвищення ставок спричинить скорочення капіталу, а їх зниження – зростання капіталу. Наявність розриву тривалості активів і пасивів означає схильність банку до процентного ризику. Відповідно регулювання тривалості активів і пасивів дає змогу цьому ризику запобігти [1].

Отже, головним завданням науково обґрунтованого управління процентним ризиком банку є визначення ступеня припустимості та доцільності певного рівня ризику і прийняття практичного рішення, спрямованого або на використання ризикованих ситуацій, або на вироблення системи заходів, що зменшують небезпеку виникнення збитків банку від проведення тієї чи іншої операції.

Наук. керівн. Колодізев О. М.

Література: 1. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності : підручник / за ред. А. М. Герасимовича. – К. : КНЕУ, 2004. – 599 с. 2. Иода Е. В. Классификация банковских рисков и их оптимизация / под общ. ред. проф. Е. В. Иода. – 2-е изд., испр., перераб. – Тамбов : Изд. Тамб. гос. техн. ун-та, 2002. – 120 с. 3. Косова Т. Д. Аналіз банківської діяльності : навчальний посібник, підручник / Косова Т. Д. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 459 с. 4. Кириченко О. А. Банківський менеджмент : навчальний посібник / Кириченко О. А., Гіленко І. В., Роголь С. – К. : Знання-Прес, 2002. – 438 с. 5. Інформаційний сайт процентних ставок. – Режим доступу : <http://www.bankrate.com/rates/interest-rates/libor.aspx>. 6. Офіційний сайт НБУ. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

